

лиць благодійними фондами і організаціями.

В статті проаналізовано проблематику бездомних осіб, виявлено специфічні характеристики, які слід врахувати при розробці соціальних програм реінтеграції в суспільство. Визначено, що соціальні послуги, які надаються державними соціальними установами, не завжди відповідають потребам даної категорії клієнтів. Розглянуто результати соціологічних досліджень по проблемам бездомних і проаналізовано рівень роботи благодійних фондів і організацій в соціальній сфері. Обґрунтовано доцільність їх діяльності разом з державними соціальними установами. Доведено актуальність соціальних програм реінтеграції для бездомних Всеукраїнського благодійного фонду «Соціальне партнерство».

Ключові слова: бездомність, реінтеграція, специфічна потреба, недержавні організації, благодійні фонди і організації.

ROMANOVA NATALIA, CERNA KATERINA, *Implementation of the social reintegration of homeless person's charitable foundations and organizations.*

The article analyzes the problems of the homeless and identified specific characteristics that should be considered when developing social reintegration programs. Determined that the content of the social services provided by state social institutions do not always meet the needs of the homeless. Considered sociological research of the above named issues and analyzes the level of non-governmental organizations (charities and organizations) in the field of social work with the homeless. The expediency of their activity in conjunction, with the state social institutions, the urgency of social reintegration programs that are implemented on the basis of the All-Ukrainian Charitable Foundation «Social Partnership».

Key words: homelessness, incarceration, reintegration, specific needs, non-governmental organizations (NGO).

УДК 378.046.4

Синякова В. Б.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

У статті визначені шляхи інтеграції гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів; висвітлено сутність гендерного підходу, висвітлені завдання щодо впровадження гендерного підходу в освіту. В статті розглянуто гендерну освіту відповідно до вікового компоненту та обґрунтовано актуальність включення гендерного компоненту у зміст та організацію навчального процесу майбутніх соціальних працівників. Також проаналізовано поняття «професійна

компетентність» соціального працівника у сфері гендерної роботи з жінками та сім'єю та висвітлені знання та вміння соціального працівника, що сприяють його ефективній роботі саме з цією категорією.

Ключові слова: гендерний підхід, гендерна освіта, гендерна соціалізація, гендерне виховання молоді.

Одним із важливих напрямків розвитку педагогічної науки на сучасному етапі є становлення нової галузі наукових знань - гендерної педагогіки, що вивчає особливості навчання і виховання дітей різної статі. Предметом дослідження гендерної педагогіки виступає корекція процесу соціалізації підростаючого покоління залежно від статі в епоху глобальних соціально-економічних і культурологічних трансформацій. Важливість реформування системи освіти з урахуванням включення гендерних підходів обумовлюється сучасним соціально економічним розвитком України.

Педагогіка в цілому і виховання, як педагогічне явище потребують осмислення своїх позицій щодо питань статево рольової соціалізації вихованців, оскільки відтворювані на сьогодні жорсткі стандарти щодо жіночності і мужності стають об'єктивною перешкодою для ефективної соціалізації вихованців [2].

Розвиток гендерної освіти необхідно для підтримки національної безпеки держави: країна не може продовжувати ігнорувати потенціал будь-якої статі у всіх сферах життя. Егалітарна політика держави спирається на гендерну модель симетричного і рівноважного включення чоловіків і жінок у всі сфери суспільного життя. Тому життєво необхідним і важливим стає розвиток і впровадження гендерного підходу.

Освітні установи в свою чергу відображають гендерну стратифікацію суспільства і культури в цілому, демонструючи на своєму прикладі нерівний статус чоловіків і жінок. Деконструкція традиційних культурних обмежень розвитку потенціалу особистості залежно від статі, створення умов для максимальної самореалізації юнаків і дівчат у процесі педагогічної взаємодії є найважливішою метою гендерної освіти. Її розвиток дозволяє сформувати уявлення про те, що стать не є підставою для дискримінації у будь-якій сфері життя і дає можливість випускникам шкіл здійснити вільний вибір шляхів і форм своєї самореалізації.

Теоретичні основи гармонізації гендерних взаємовідносин розроблені у працях Т. Берсеньової, С. Ісанбаєвої, Н. Коростильової, Н. Сабліної та ін. Методологію застосування гендерного підходу у практичній діяльності соціальних працівників та соціальних педагогів активно розробляють С.Агуліна, О. Болотська, О. Лещенко, Н. Маркова, С. Матюшкова, О. Мудрик, О. Остапчук, О. Смірнова, В. Сорочинська, О. Студьонова, Л. Харченко, М.Фірсов, К. Фофанова, О. Ярская-Смірнова, Л. Яценко. Проблема запровадження гендерної складової у процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є об'єктом наукового пошуку О. Білої, В. Васильєвої, Т. Голованової, С. Гришак, С. Макаренко, Л. Міщик, О. Остапчук. Однак, інтеграція гендерних знань, як невід'ємна складова професійної підготовки

майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів до побудови гармонійних гендерних взаємовідносин у молодіжному середовищі, не знайшла свого висвітлення у науковій літературі.

Отже, метою нашої статті є визначити шляхи інтеграції гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів.

Фахівці з соціальної роботи на сьогоднішній день є в різного роду центрах соціального обслуговування, центрах соціальної допомоги сім'ї та дітям, центрах психолого-педагогічної допомоги та екстреної психологічної допомоги по телефону, соціальних притулках для дітей та підлітків, соціально-реабілітаційних центрах для неповнолітніх, центрах допомоги дітям, які залишилися без піклування батьків, реабілітаційних центрах для дітей та підлітків з обмеженими можливостями та інших установах. Виходячи зі специфіки роботи цих установ очевидно, що жінки і сім'я, їх соціальні проблеми та проблеми їх найближчого оточення є одними з пріоритетних напрямків у роботі служб. Однак, цілеспрямована підготовка соціальних працівників до соціально-гендерної діяльності з жінками та сім'єю в мікросередовищі, за місцем проживання не ведеться. Обсягу знань, одержуваних студентами за час навчання соціальній роботі з сім'єю, явно недостатньо для професійної організації та якісного виконання такої роботи.

Водночас аналіз показує, що більшість фахівців, що займаються соціально-гендерною діяльністю з сім'єю, мають, у кращому випадку, педагогічну освіту та досвід роботи, і професійно не готові до соціально-гендерної діяльності. Крім того, часто вони мають обмежені можливості для професійного самовдосконалення: відсутні курси перепідготовки кадрів, існує дефіцит навчально-методичних матеріалів.

Рішення даної проблеми вимагає, з одного боку, перепідготовки вже наявного кадрового потенціалу та забезпечення можливостей для подальшого професійного зростання, з іншого - підготовка професіоналів для здійснення соціально-гендерної роботи з жінками та сім'єю в системі вищої освіти.

Незалежно від спеціалізації фахівець з соціальної роботи надає громадянам соціальну підтримку, виховний вплив, допомагає соціалізуватися незалежно від структури, в якій він працює.

В останні роки інтерес до статі став всесвітнім: ніколи ще в мистецтві, науці, публічному житті він не знаходив такого суспільного визнання. В умовах демократичних перетворень головним принципом суспільного розвитку виступає соціальна справедливість, а це вимагає дотримання і подолання всіх видів дискримінації, зокрема за ознакою статі. Поняття «гендер» передає зміст соціальних очікувань від чоловіків і жінок в конкретному суспільстві, у певних економічних, соціокультурних і політичних умовах.

Гендерний підхід передбачає гармонізацію статево-рольової взаємодії на підставах егалітаризму як принципу рівних прав та можливостей особистості незалежно від статевої приналежності, вважає С. Риков [3]. Здійснювати гендерний підхід в освіті дітей - значить ставити особистість і індивідуальність дитини в розвитку і вихованні вище традиційних рамок статі.

Метою гендерного підходу в школі має бути подолання гендерних стереотипів, які заважають успішному розвитку особистості дитини, хлопчика і дівчинки. Так, Л. Надолинский підкреслює, що впровадження гендерних підходів в школі сприяє розвитку партнерських відносин між статями, виховує їх у дусі толерантності [4].

Безпосередньо у вихованні гендерний підхід має на меті створення таких умов для виховання юнаків і дівчат, в яких, згідно А. Мудрику, їх «розвиток і духовно-ціннісна орієнтація будуть сприяти прояву і позитивному становленню індивідуальних маскулічних, фемінічних і андрогінних рис; відносно безболісному пристосуванню підростаючого покоління до реалій статевої ролі в відносинах у суспільстві та ефективному статевої ролі виокремленню в соціумі» [5, с. 115].

Сутність гендерного підходу у вихованні полягає в індивідуальному підході до прояву дитиною гендерної ідентичності. З позицій даного підходу, гендерна ідентичність не є однаковою, жорсткою, однаковою для всіх чоловіків і жінок в рамках своєї статі, визнається індивідуальність, пластичність гендерних відмінностей. Це означає, що перед вихованням постає завдання індивідуалізації гендерної ідентичності та вивчення суб'єктивних смислів створення тієї чи іншої моделі ідентичності кожним вихованцем.

Як зазначає І. Костикова, «справа не в тому, що представники різних статей потребують диференційованого підходу з боку викладача, а в тому, що вони змушені стикатися зі складним світом мінливих гендерних стереотипів, які приходять у суперечність з особистими бажаннями і схильностями людини. Пояснити природу стереотипів, показати їх мінливість і соціальну обумовленість - такі завдання гендерного підходу в освіті» [2, с. 101].

Для ефективного впровадження гендерного підходу в освіту, на думку необхідно вивчити фактори педагогічного середовища, що впливають на процес формування гендерної ідентичності вихованців, форми шкільної роботи, значимі для гендерної соціалізації, підготувати для цього педагогічних працівників [1].

Отже, розуміння гендерних проблем, оволодіння основними положеннями гендерної концепції стає актуальним завданням в сфері виховання та освіти молоді, а також у сфері підготовки фахівців, які професійно займаються її освітою.

Досягнення цієї мети вимагає:

- корекції освіти та загальноосвітніх програм в школах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах;
- введення спеціальних курсів в систему підготовки педагогічних кадрів шкіл і вищих навчальних закладів;
- розробки гендерно орієнтованих підручників для середньої школи, спрямованих на подолання стереотипних уявлень про соціальні ролі чоловіків і жінок;
- забезпечення науково-методичної бази.

З погляду вікового аспекту гендерну освіту слід розглядати як освіту школярів, студентів, дорослих [3]. Освіта школярів має бути спрямована на те,

щоб допомогти впоратися їм з проблемами соціалізації, важливою складовою частиною якої є ідентифікація дитини як хлопчика чи дівчинки і прийняття ними певної соціальної ролі. Освіта студентів будується на роз'ясненні гендерних стереотипів, з якими стикається молодь, вступаючи в доросле життя, і в спільному пошуку засобів подолання цих стереотипів. Освіта дорослих носить переважно адаптаційний характер, допомагаючи пристосуватися до відбувається в суспільстві змін або боротися з виникаючими труднощами.

Ініціаторами зміни гендерних відносин в освіті повинні стати викладачі вузів. Разом з тим не всі викладачі усвідомлюють так званий прихований навчальний план, який існує в навчальному закладі. Прихований навчальний план - це, по-перше, організація самої установи, включаючи гендерні відносини на роботі, гендерна стратифікація учительської професії; по-друге, зміст предметів, що викладаються; по-третє, стиль викладання. Ці три виміри прихованого навчального плану не просто відображають гендерні стереотипи, але і підтримують гендерну нерівність, віддаючи перевагу чоловічому і домінантному і недооцінюючи жіноче і нетипове.

Стиль викладання, форми комунікації в навчальній аудиторії також впливають на гендерну соціалізацію студентів. Так, іспити у формі тестів, індивідуальні доповіді, змагання за оцінки заохочують, насамперед, розвиток маскулітних якостей особистості. Від цього страждають як юнаки, так і дівчата, оскільки у них слабо розвиваються навички критичного мислення, уміння ставити питання, колективно обговорювати проблеми.

Разом з тим прихований навчальний план може бути змінений у бік демократії і гуманізму. М. Дженкінс розробила поради для вузівських викладачів, які бажають створити атмосферу толерантності та рівноправності на своїх заняттях. З цією метою автором створений перевірки лист, який містить питання для самоаналізу лекцій і змісту курсу, що викладається, а також інтеракції в навчальній аудиторії [5].

У зв'язку цим виникає гостра необхідність у введенні в навчальний план студентів педагогічних вузів навчальних курсів, спрямованих на осмислення їх позицій в питаннях гендерної соціалізації особистості.

Ми розробили спецкурс, що повинен вивчатися на 3 році навчання. Курс «Гендерологія» є складовою частиною психолого-педагогічної підготовки студентів і включає теоретичну і практичну підготовку за цим напрямком.

Зміст спецкурсу «Гендерологія» відображає соціально-історичні умови зародження гендерології і фемінології як самостійних соціально-педагогічних напрямів в науці. Вивчення основних концепцій, напрямків і факторів дозволяє студентам не тільки користуватися отриманими знаннями в області захисту інтересів сім'ї та жінок, а й брати участь у створенні нових стереотипів про роль і становище жінок в сучасному суспільстві.

Метою курсу «Гендерологія» є формування у студентів знань про гендерних дослідженнях та гендерних відносинах, розширення сфери застосування знань і умінь в області гендерних відносин у суспільстві.

Завдання вивчення дисципліни:

- формувати діалектичний світогляд на проблему становища сім'ї, жінок у

суспільстві;

- забезпечити безперервність і наступність гендерної освіти в межах професійної підготовки;
- підвищити рівень професійної компетентності студентів за допомогою встановлення системи міжпредметних зв'язків змісту курсу з вмістом профільюючих дисциплін;
- формувати уявлення про гендерну соціалізацію і значення гендерного виховання підростаючого покоління.

Вивчення курсу розраховано на 90 годин протягом навчального семестру. 30 годин відводиться на заняття аудиторні (лекції та семінари) за очною формою навчання, 60 - на самостійну роботу студентів і самостійну роботу під керівництвом викладача. Самостійна робота включає в себе індивідуальне вивчення змісту навчальної програми. У навчально -методичний комплекс включені тестові завдання для перевірки власних знань і самоконтролю.

Форми роботи в ході вивчення курсу різноманітні: лекції, семінарські та практичні заняття, ігрові вправи, творчі завдання, створення проектів. Після його закінчення студенти складають іспит у формі тестування. Крім того, студенти можуть реалізовувати набуті на заняттях теоретичні знання та практичні навички в ході навчальної практики, що проводиться на 3 курсі.

Навчальний курс розкриває основні методологічні підходи до дослідження проблем статі та гендеру. Розглядаються стереотипи маскулінності і фемінінності в суспільстві, міфи про жінку. Обговорюються питання особливостей гендерно-орієнтованої соціальної роботи з різними категоріями чоловіків і жінок, які потрапили у важку життєву ситуацію.

У ході вивчення курсу студенти повинні розвинути в собі такі професійно важливі для всіх працівників соціальної сфери якості, як товариськість, тактовність, орієнтація на взаємодію з людьми, доброту, допитливість, старанність, відповідальність та ін. Гендерна робота з жінками та сім'єю багатоаспектна. Тому професійна компетентність соціального працівника буде визначатися не тільки набором сформованих якостей, але й особливостями нервової системи: емоційною стійкістю, працездатністю у процесі спілкування, переважанням позитивних емоцій, здатністю переносити психологічні стреси, що враховується в ході вивчення курсу.

Поняття «професійна компетентність» соціального працівника у сфері гендерної роботи з жінками та сім'єю включає єдність його теоретичної і практичної готовності до соціальної діяльності з даною категорією населення. Вона полягає в умінні:

- надати соціально-педагогічну допомогу, спрямовану на створення необхідних умов для реалізації прав і свобод жінок;
- долати гендерні помилки і конфліктні ситуації у взаєминах статей;
- попереджати конфліктні ситуації, що породжують насильство і дискримінацію.

Крім того, професійні знання включають знання:

- соціально-гендерних основ діяльності соціального працівника в мікросередовищі, а також системі закладів, які надають допомогу жінці і

родині;

- методики і технології гендерної роботи з жінками та сім'єю;

До професійних умінь відносяться:

- аналітичні вміння (аналіз процесів, що відбуваються в соціумі та що впливають на стан і розвиток сім'ї);
- прогностичні вміння (прогнозування вирішення проблеми жінок і сім'ї за допомогою методів і технологій гендерної роботи);
- проєктивні вміння (створення соціально-гендерної програми діяльності для конкретної жінки і сім'ї);
- комунікативні вміння [3].

Виходячи з перерахованого вище, майбутній фахівець з соціальної роботи повинен знати систему громадських та державних організацій, що займаються гендерною роботою з жінками та сім'єю, їх можливості щодо організації такої діяльності в середовищі; правильно оцінювати і кваліфікувати факти й обставини у сфері дискримінації і насильства; приймати професійно вірні рішення і вміти здійснювати соціальну допомогу жінкам, що потрапили у важку життєву ситуацію.

Використана література:

1. Маркова Н. В. Педагогічні засади діяльності соціального педагога з формування гендерної культури старшокласників : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.05 – соціальна педагогіка / Н. В. Маркова. – Луганськ, 2010. – 22 с.
2. Азулина С. В. Теоретические основы гендерного подхода в социальной педагогике / С. В. Азулина // Вестник Ставропольского государственного университета: серия „Педагогические науки”. – 2010. – №71. – С. 210–219.
3. Гендерні стандарти сучасної освіти : збірка рекомендацій у 2-х частинах / за ред. О. М. Кікінеджі, В. С. Власова, Л. Б. Магдюк, Т. В. Ладиченко. – К.: ПРООН, 2011. – Ч. I. – 330 с.
4. Міщук Л. І. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства „Факультет – громадська організація” / В. В. Васильєва, Т. П. Голованова, Л. І. Міщук – Запоріжжя : Просвіта, 2006. – 220 с.
5. Социальная политика и социальная работа : гендерные аспекты: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / под ред. Е. Р. Ярской-Смирновой. – М. : „Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2004. – 292 с.

СИНЯКОВА ВЕРА БОГДАНОВНА, Подготовка будущих социальных работников к гендерному воспитанию.

Целью статьи является определение путей интеграции гендерных знаний в процесс профессиональной подготовки будущих социальных работников и социальных педагогов. В статье освещены сущность гендерного подхода, освещены задачи по внедрению гендерного подхода в образовании. В статье

рассмотрено гендерное образование в соответствии с возрастным компонентом и обоснована актуальность включения гендерного компонента в содержание и организацию учебного процесса будущих социальных работников. Также проанализированы понятия «профессиональная компетентность» социального работника в сфере гендерной работы с женщинами и семьей и освещены знания и умения социального работника, способствующие его эффективной работе именно с этой категорией.

Ключевые слова: гендерный подход, гендерное образование, гендерная социализация, гендерное воспитание молодежи.

SYNIAKOVA VIRA, *Preparation of the future social workers for gender education.*

The aim of the article is the definition of how to integrate gender awareness in the training of future social workers and social workers. The article highlights the essence of gender mainstreaming, highlights the problem of gender mainstreaming in education. The article considers the gender education under the age component and the urgency of incorporating the gender component in the content and organization of educational process for future social workers. Also analyzed the concept of "professional competence" of the social worker in the field of gender work with women and families and highlight the knowledge and skills of the social worker to facilitate its effective work with this category.

Keywords: gender mainstreaming, gender education, gender socialization.

УДК 159.942

Ясточкіна І. А.

СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглянуто поняття компетентність як інтегральну характеристику особистості, проаналізовано різні види компетентностей, що знаходяться у тісному взаємозв'язку з емоційною компетентністю, зокрема: предметна, дослідницька, соціальна, комунікативна, інтелектуальна. Поняття «емоційна компетентність» розкривається як важливий чинник соціального та професійного становлення особистості. Окреслено складові емоційної компетентності (розуміння себе, саморегуляція, мотивація, емпатія, соціальні навички). Підкреслено соціокультурний характер емоційної компетентності. Наголошено, що важливим завданням сучасної педагогічної освіти, актуальним не лише для професійного становлення, а й особистісного розвитку, є необхідність підвищення рівня емоційної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: емоції, компетентність, емоційна компетентність, емоційні стани, особистість, фахівець.

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до фахівця, здатного